

Summary. Scherbyna T. *Specificity of adverbs in Nechuy-Levitsky novels.* The article analyzes semantics and structure of primary adverbs and their derivatives and secondary formations which arose as a result of adverbilazation of case forms of nominal parts of speech in I. C. Nechuy-Levizkiy novels. The peculiarities of adverb functioning are researched, the frequency of usage is paid attention to. Literary widely used adverbial forms, adverbatives notified by lexicographic works as speech lexemes and dialectic adverbs are singled out. Lexical, semantic, grammatic and phonetic dialects are surveyed within dialectic nomens.

Key words: adverbatives, attributive adverbs, adverbial modifiers, adverbilazation, speech lexemes, dialectic words.

УДК 811.161.2

Людмила ЛОНСЬКА

РОЛЬ ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО В СТАНОВЛЕННІ ЛЕКСИЧНИХ НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано роль І. С. Нечуя-Левицького в становленні лексичних норм сучасної української літературної мови, зокрема виявлено пріоритетні засади письменника на шляху розвитку лексичної системи української мови. Описано варіантні форми лексем, ужиті письменником, та з'ясовано, які з них стали нормативними в літературній мові. Виокремлено низку положень, що засвідчують ту важливу роль, яку відіграв письменник у розвитку лексичної системи, довівши її самобутній характер, зокрема вживання ним українських відповідників замість іношомовних слів (передовсім російських), широке використання семантичних синонімів, вживання слова у властивому йому значенні в певному контексті, збагачення лексики словотвірними засобами, розмежування значен-

ня слів при омонімії, велика словникарська робота та використання влучних фразеологізмів.

Ключові слова: лексема, лексична норма, лексичний варіант, синонім, слововживання, український відповідник.

Постановка проблеми. Кінець 19–початок 20 ст. – складний період в історії українського мовознавства, адже саме тоді відбувалося становлення літературних норм на усіх мовних рівнях, саме в цей період точилися лінгвістичні дискусії навколо варіантних форм правопису, уживання лексем, словоформ тощо, тобто спірним було питання, який діалект південно-західний (або як його називали, галицький) чи південно-східний має бути домінуючим у літературній мові, хоч, на думку М. А. Жовтобрюха, «варіантність норми дозволяє кожному мовцеві добирати саме ті її засоби, за допомогою яких він може якнайкраще висловити свої думки і почуття» [2, с. 56]. Важливу роль у цьому процесі відіграв І. С. Нечуй-Левицький, який не допускав варіантних норм літературної мови й, різко критикуючи вплив галицької мови на літературну мову (на думку письменника, негативний), запровадив уживання низки лексем, які функціонували в Східній Україні та Середній Наддніпрянщині, здійснив переклад багатьох лексем з російської та інших мов, ввів синонімічні українські відповідники до багатьох запозичень, вдало дібрав емоційно забарвлені лексеми до нейтральних слів, з метою уникнення міжмовної омонімії розмежував значення окремих слів та здійснив значну словникарську роботу. Більшість слів, уведених письменником, функціонує і сьогодні, введені в лексикографічні джерела. Мовою своїх творів письменник репрезентував південно-східне наріччя (як вихідець з цієї території), яке лягло в основу літературної мови. Незважаючи на деяку суб'єктивність його думок, пріоритетною для письменника була жива мовна практика, мовлення свої земляків, що й вплинуло на формування лінгвістичних поглядів письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постаті І. С. Нечуя-Левицького як нормалізатора української літературної мови присвячено низку праць лінгвістів: М. А. Жовтобрюха [2], І. М. Марушкевич [4], Ю. В. Вокалюк [1], Г. М. Яворської [11], Г. В. Пашковської [6; 7], Є. М. Пилипенка [8] та інших. Так, М. А. Жовтобрюх з'ясував роль письменника в історії літературної мови [2]. В. І. Статеева, по-

при звинувачення письменника в певному мовному пуризмі, який виявляється в тому, що він здебільшого спирався на мову селян, перебільшував роль говірок Надросся, абсолютизував низку норм, недооцінюючи решту зразків, подекуди виявляв нетерпимість до запозичень, неологізмів, позитивно оцінює внесок письменника в розвиток літературної мови, зазначаючи, що «його кодифікаційна діяльність мала загалом позитивний характер: більшість його рекомендацій (майже дві третини) закріпилося в сучасній літературній мові» [9, с. 411]. Ю. В. Вокалюк досліджує погляди І. С. Нечуя-Левицького на шляхи розвитку української літературної мови [1]. Постаті письменника як нормалізатора української літературної мови присвячено низку праць Г. В. Пашковської, зокрема науковець дослідила лінгвістичне бачення письменником лексичних норм, звернула увагу на фонетичні, правописні, морфологічні та синтаксичні норми в теоретичному обґрунтуванні та практичному втіленні письменником. Тому внесок письменника в розвиток літературної мови є незаперечним, що й обумовлює актуальність проблеми.

Важливим джерелом для дослідження лінгвістичних поглядів І. С. Нечуя-Левицького на проблему нормалізації української літературної мови є такі статті: «Сьогочасна часописна мова на Україні» (1907), «Криве дзеркало української мови» (1912), «Грамматика української мови» (1913–1914), у яких письменник критично з'ясовує вплив галицької мови на розвиток літературної мови на народній основі, однак не менш важливим джерелом, із якого можна почерпнути знання про становлення літературних норм у практичному висвітленні письменником, є його епістолярна спадщина, а також різні видання одного й того ж твору, що і є матеріалом нашого дослідження.

Метою розвідки є з'ясувати ту роль, яку відіграв письменник у становленні й розвитку лексичних норм української літературної мови, виявити пріоритетні засади письменника на шляху розвитку лексичної системи української мови, проаналізувати, які з пропонувананих варіантних форм лексеми введено в сучасну літературну мову.

Виклад основного матеріалу. Дослідниця мови творів письменника Г. В. Пашковська вказує на те, що І. С. Нечуй-Левицький недоречно замінює галицькі слова наддніпрянськими варіантами. І ті слова, на думку науковця, які письменник закликав розглядати як норму, з точки зору сучасних лексичних норм є ненормативними [6,

с. 82]. Подібної думки дотримується і Ю. В. Шевельов, зазначаючи, що «легко помітити недосконалість багатьох запропонованих І. С. Нечуєм-Левицьким заступників» [10, с. 100]. Ми спробуємо спростувати ці думки, проаналізувавши практичний матеріал, спробуємо довести, що більшість українських відповідників до запозичень функціонує в сучасній мові. Нами виокремлено низку положень, які вказують на ту вагому роль, яку відіграв письменник у розвитку лексичної системи української мови, намагаючись довести її самобутність, піднести її на вищий щабель, поставити на один рівень з іншими розвиненими мовами.

Виразно помітною є тенденція автора до вживання українських відповідників замість русизмів. У листах «До Івана Белея» письменник пропонує вживати: *будинки*←*застройки* [5, с. 312]; *жартуючи*←*шуткуючи* [5, с. 312]; *куховарка*←*кухарка* [5, с. 316]; *швидко*←*бистро*, *курячі лапки*←*курині лапки*, *спокій*←*покой*, *піскувате*←*пісчане* [5, с. 316]; *молитовник*←*молитвенник*, *життя*←*жизнь*, *підборіддя*←*підбородок*, *пожар*←*пожежа*, *загойти*←*залічити* [5, с. 319]; *багатир*←*богач*, *з'явилась*←*появилась*, *пропали*←*погибли* [5, с. 320]; *сором*←*стыд* [5, с. 322]; *сутінок*←*полутінь*, *схожий*←*похожий*, *звикла*←*привикла* [5, с. 323]; *порожні кишені*←*пусті кишені*, *поставити будинок*←*вистроїти* [5, с. 324]; *серветки*←*салфетки*, *парасолька*←*зонтик* [5, с. 337].

У листі «До Наталії Кобринської» він пише: «Не можу не сказати ще, що в Вашій автобіографії, в 4 № «Зорі», дуже багато великоруських (чи, як у нас кажуть, літературних – книжних слів). Може (пунктуацію збережено – Л. Л.) вони в Галичині не кидаються в вічі, але в нас вони дуже примітні» [5, с. 339]. І подає переклад окремих слів, які сьогодні є нормою: *движение* – *рух*, *окружати* – *огортати*, *взаімно* – *обопільно*, *объем* – *обсяг*, *условія* – *умовини*, *двоякий* – *подвійний*, *двоїстий*, *потішитель* – *втішник*, *навикати* – *звикати*, *переводити* – *перекладати*, *борьба* – *борня*, *боротьба*, *не скриваючи* – *не ховаючи*, *представила собі* – *увявила собі*, *разговор* – *розмова*, *по поводу* – *з причини*, *з приводу*, *способність* – *здатність* [5, с. 340]. Письменник говорить Н. Кобринській, що ці слова шкодять чистоті її мови.

Часто письменникові роблять закид про те, що російська мова була для нього джерелом, звідки можна взяти те, чого не вистачає в рідній мові [6, с. 84]. На думку Ю. Шевельова, письменник «пере-

ймає ці лексеми майже механічно, це – слова або конструкції, «живцем» перенесені з російської мови. Письменник не звертає уваги на те, яке значення вже усталилося за ними в українській мові й чи не суперечить воно вимогам фонетико-морфологічної структури української мови» [10, с. 103]. Далі мовознавець називає причину цього: «Весь лексичний матеріал він знаходив у говірках своєї Наддніпрянщини в живому обігу» [10, с. 105]. Г. В. Пашковська звинувачує письменника в тому, що вживання русизмів є «неусвідомленим письменником, оскільки їх існування в народному мовленні спростовує всі підозри щодо доречності використання таких лексем в українській мові. Орієнтація письменника на живу народну мову зумовила використання тих елементів, які з погляду сучасної лексичної норми є ознакою розмовності, а в масовій свідомості сучасних читачів кваліфікуються як суржик» [6, с. 85]. На нашу думку, такі закиди певною мірою можна спростувати, проаналізувавши названі нами вище джерела дослідження, і дійти висновку, що, навпаки, в письменника простежується тенденція не лише до заміни російських слів, а й інших запозичень. Порівнюючи два видання повісті «Бурлачка» (1889 і 1905 роки), спостерігаємо: «Село красується в яблунях та черешнях проти сонця, неначе дивний білий міраж в фантастичному тумані» [5, с. 166] – «Село красується в яблунях та черешнях проти сонця, неначе біле марево в прозорій імлі» [5, с. 356]; «Кругом села піднімаються амфітеатром на три боки» [5, с. 166] – «Кругом села піднімаються спадисті гори на три боки» [5, с. 356].

В останньому прижиттєвому виданні «Кайдашевої сім'ї», яке вийшло у світ 1906 року, спостерігаємо численні авторські правки, спрямовані на збагачення лексики. Помітне прагнення письменника до заміни іншомовних слів їхніми українськими відповідниками й у цьому виданні: «...лице було суховате й бліде, як лице аскета» [5, с. 4] – «...лице було сухорляве й бліде, неначе лице в ченця» [5, с. 4]; «...було видно розум з характером» (5, с. 19) – «...було видно розум з завзяттям» [5, с. 17]; «під колонами» [5, с. 128] – «під стовпами» [5, с. 120].

Порівнюючи видання повісті-хроніки «Старосвітські батюшки та матушки» 1905 і 1900 років, помітно названу попередньо тенденцію письменника – заміна іншомовних слів українськими відповідниками: *фігури* – *постаті*, *гармонія* – *краса*, *енергічна* – *завзята*, *чудними фігурами* – *чудними взорцями*, *акцент* – *вимова*, *апатично* – *байдужо*, *група* – *купка*, *букет* – *пучок*.

У листі «До Івана Пулюя» від 25.11. 1904 р. письменник пише про український переклад «Біблії» і звертає увагу на заміну незрозумілих слів: *Чамбул, цебто рота, загін, ескадрон чи що* [5, с. 429]; *штукарі – це шутніки по-великоруськи – комедіанти; штукарський – комедіянський* [5, с. 429]. Молдавське слово *колиба* радив замінити на *курінь*, адже *колиба – «це острроверха комишова халабуда, яку звичайно ставлять по виноградниках для вартового»* [5, с. 429]. Проти засилля російських слів у Біблії І. С. Нечуй-Левицький говорить так: *«В неї вставлено чимало великоруських слів без ніякової потреби, як-от: влюбив (вподобав) його, дворян двірських; дівиця, поступок (вчинок); любовався (милувався); просьба (прохання); упрямо (уперто). Переінакчені ймення, як-от Сет (Сиф), Абдій (Авдій) і т. д., теж вражають нас так, що часом ми не впізнаємо біблійних осіб під тими йменнями»* [5, с. 430].

Ще одним кроком на шляху до розвитку лексичної системи сучасної української літературної мови є широке використання письменником синонімів, які точніше, влучніше, виразніше передають думку, напр. : *лоб* [5, с. 177] – *чоло* [5, с. 367]; *ворота* [5, с. 182] – *брама* [5, с. 371]; *приказ* [5, с. 182] – *загад* [5, с. 372]; *одслонялась* [5, с. 190] – *одхиялась* [5, с. 379]; *стривожилась* [5, с. 203] – *збентежилась* [5, с. 392] («Бурлачка», видання 1889 р. і 1905 р.).

У «Кайдашевій сім'ї» (видання 1906 р.) автор добирає низку синонімів на позначення певних явищ чи вчинків: *«...поганенькі двері аж хрипіли – аж торохтіли»; «лампа без скла блищала на столі» – «блимала»; «собаки брехали...аж вили» – «собаки гавкали».*

У «Старосвітських батюшках та матушках» (видання 1905 р. порівняно з виданням 1900 р.) письменник ретельно добирає дієслівні синоніми: *снували бджоли – сновигали бджоли; витерла жовтим піском поміст – вишарувала*. Замінює синонімами й окремі іменники: *покійник на небіжчик ; староста на титар; долина на балка*. Використовує письменник синонімічне багатство української мови і з метою надати слову емоційного забарвлення, напр. : *похвалитись – почванитись, горло – пелька, кинув – швирнув, цікаве око – кмітливе око*. В індуській легенді «Скривджені й нескривджені» письменник вносить лексичні й стилістичні правки через добір синонімів: *безсмертні* замінює на *невмируці, одежа* на *убрання, пил* на *порох, лице* на *вид, дворець* на *палац, кипяток* на *окріп, корона* на

вінець, полоса на смуга тощо. Емоційно забарвленими синонімами замінює нейтральні лексеми й в оповіданні «Афонський пройдисвіт», зокрема у виданні до восьмого тому його творів: замість *висіли лампади* вживає *теліпалися*, не *говорив*, а *мимрив* [5, с. 276], старослов'янське слово *ланіти* замінює на *щоки*.

Заслуга Нечуя-Левицького й у проведенні значної лексикографічної роботи, насамперед у спробі подати тлумачення окремих лексем. Так, у листі «До Олександра Кониського» від 1876 року письменник пояснює значення слова *нотатка* – «*плисковата дощечка з ремінцем, і його надівали на шию тому, хто сказав погане слово або говорив по-українській. Всередині вона була видовблена, і там лежав журнал, де записували, хто сказав яке українське слово і як було треба справляти по-великоруській*» [5, с. 266]. У листі «До Василя Лукича» від 27 лютого 1893 р. натрапляємо на тлумачення лексеми *тарас* – «*це хмиз, сухі гілки, з котрих мостять спеціально греблі або гатки коло поронів*» [5, с. 337] та лексеми *сухозлітка* або *позлітка* – «*це дешеве листове золото, котрим золотять недорогі рами до образів для селян. По-великоруськи – сусальне золото*» [5, с. 337]. Звертає увагу письменник і на розмежування значень слова: «*кара(наказанія) не те, що штрафи. Штраф – це плата, гроші за шкоду*» [5, с. 337]; 'дерен і де'рен: «*Вода поняла зелену смугу не дерену, а дерну. Це шматки землі, викопаної з травою, котрими обкладають доріжки в квітниках. Дерен – й ягоди червоні (кізіл) по турецькій. В Канівщині і в Черкащині, на Бессарабії є сади дернові. Коло Стеблева є навіть села Деренківець, де багато дернових садів. Але це не те, що терен (чорні ягоди)*» [5, с. 337]; розмежовує і слова *олія* й *єлей*: «*Олія не матиме тямку. Єлей – цебто благість, ласкавість, чого – олія – не виявляє*» [5, с. 338].

Досить плідно працював письменник над збагаченням словникового складу мови, пропонуючи лексикографам, письменникам вносити в словник лексеми, уперше почуті ним з вуст простих людей. Прагнучи вдосконалити українську мову, її лексикографічну систему, письменник не зовсім доречно використав способи тлумачення лексем: в одних випадках пояснення слів відбувалося через російський синонім-відповідник: *опорока, нареканіє, опороченіє* [5, с. 345]; *оплатъ, оплачивание; позбутись чого – избавитьсѧ*; в інших випадках – через українсько-російське тлумачення: *зводини, коли двоє зма-*

гаються, то кличуть сторонніх людей і самі сходяться, щоб виявити діло. «Очная ставка»; хватькома, очень поспешно, дуже хапаючись [5, с. 346]; і лише окремі слова письменник тлумачить українською мовою: *літняк* – наймит, найнятий на саме літо; *плічко* – передня шинка, *шинка* з передньої кабанячої ноги [5, с. 346]. Однак звинувачувати письменника у використанні російської мови не можна, оскільки не відомі раніше слова отримали право на функціонування, цим він тільки збагачував словниковий склад української мови.

Різні значення мають іменники на позначення осіб жіночої статі, це залежить від суфікса: іменники з суфіксом *-ш* означають особу жіночої статі за професією чоловіка: *вчительша, протопиша, паламарша*, а іменники з суфіксом *-к* позначають професію особи жіночої статі. З цього приводу письменник пише: «У нас *вчителька*, та, що саме *вчить дітей в школі*», а не *вчительша*, як писав Василь Лукич.

Заслуга Нечуя-Левицького полягає й у правильному слововживанні, так, в українській мові існують лексеми *відкривати, відчиняти, розгортати* тощо, тому правильно буде, на думку письменника, вживати *загорнути книжку, а не закрити, загорнути в папір, а не завирнути* (орфографію збережено – Л. Л.).

Не можна залишити поза увагою творення письменником назв жителів: *богуславиці, корсунці, стеблівці, дацьківці, семигориці*, проте засуджував уживану Кулішем форму *єгипці*, пропонувавши замінити на *єгиптяни* за аналогією до *кияни*, а не *киянці* [5, с. 392]. Від назви села Журбани радив утворювати назви жителів – *журбанівські, а не журбанські* [5, с. 319].

Явище міжмовної омонімії часто призводить до неправильного тлумачення значення лексеми. Тому письменник ретельно добирав український відповідник із метою уникнення усіляких непорозумінь у значеннях слів. Так, російське слово *вздыхать* окремі відомі люди перекладали як *здихати*, чим спотворювали українську мову, в українській же мові це слово означає закінчувати своє життя, помирати (про тварин), тому письменник радив перекладати його на *зітхати*.

Письменник звертав увагу на кожне слово, на кожне з його значень. Зокрема в листі «До Єлисея Трегубова» від 16 листопада 1913 року він занепокоєний тим, що в «Словарі» Бориса Грінченка немає слова *чахнути* зі значенням *холонутися*: «... *чахнуть, вичахнуть, про-*

чахнуть, як кажуть про натоплену піч для хліба: випліскуй швидше хліб та сажай, бо піч чахне; швидко вичахне в печі; Гладь сорочку, бо залізко (давнє з угіллям) вичахне. У «Словарі» ці слова вживаються лише зі значенням «чоловік чахне», натомість на Київщині не кажуть «чахне чоловік», «зачахла дівка» (змарніла, стала, як мара) [5, с. 491]. Слово *опишний*, яке записано в Луцькому повіті, пропонував замінити на *нарікливий*, як у Київському повіті. *Позовитий* радив замінити на *падковитий, ревностний*. «Позовить корова – дає багато молока» [5, с. 491], – говорив І. Нечуй-Левицький.

В епістолярній спадщині письменника помічено й уживання фразеологізмів, якими він насамперед характеризував себе, свій норавливий характер. У фразеологізмі *«Людей слухай, а свій розум май»* – увесь І. Нечуй-Левицький: самодостатня людина, особистість, з власним баченням літературознавчих, лінгвістичних, культурологічних проблем. Хоч він і пише в листі до Михайла Грушевського, що треба прислухатися до порад критиків, рецензентів, однак на практиці не зовсім дослухається до їхніх зауважень. Цю думку підтверджують такі слова письменника: *«Якби я вважав на деяких рецензентів, то мусив би зовсім не писати по-українській»* [5, с. 302]. Критикує думки Костомарова про те, що українські письменники повинні писати лише на теми з народного життя, не зачіпаючи вищих верств суспільства, на що в листі до М. Грушевського І. Нечуй-Левицький відповідає: *«Але чи можна нашого брата заперти в клітку та й сказати йому: сиди тут, а надвір – а ні рипайся! Це було би трохи чудно»* [5, с. 302]. В іншому фразеологізмі *«Баба з воза – на колеса легше»*, згодом трансформованому з усиченням або зі зміною складу лексичних компонентів, письменник висловлює своє невдоволення великою кількістю відмінків у російській мові, що призводить, на його думку, до обрусіння граматики.

Висновок. Отже, аналіз епістолярію письменника та різних видань одного й того ж твору переконує нас у тому, що внесок І. С. Нечуя-Левицького в розвиток лексичної системи української мови, у становлення лексичних норм є вагомим і потребує подальшого дослідження. Оцінюючи роль письменника в розвитку лексичної системи, мовець отримує цілісне сприйняття української мови з рисами середньонаддніпрянського наріччя, яке лягло в основу сучасної української літературної мови. Жива практика, використовувана письменником, сприяла виробленню норм літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вокалюк Ю. В. Погляди Івана Нечуя-Левицького на шляхи розвитку української літературної мови [Електронний ресурс] / Ю. В. Вокалюк. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/glum/2008_7/5.html.
2. Жовтобрюх М. А. Українська грамати́ка І. С. Нечуя-Левицького / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. – 1989. – № 1. – С. 33–37.
3. Їжакевич Г. П. Мова творів І. Нечуя-Левицького / Г. П. Їжакевич // Курс історії української літературної мови. – Т. 1 (дожовтневий період) [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 435–454.
4. Марушкевич І. М. Кодифікація української літературної мови в першій третині ХХ ст. : правописні і граматичні норми та їх текстова реалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. М. Марушкевич. – К., 2009. – 18 с.
5. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів : У 10 т. – Т. 10. – К. : Наукова думка, 1968. – 582 с.
6. Пашковська Г. В. Формування норм української мови : Концепція Івана Нечуя-Левицького / Г. В. Пашковська / За ред. Ю. Л. Мосенкіса. – К.; Умань, 2010. – 212 с.
7. Пашковська Г. В. І. С. Нечуй-Левицький як нормалізатор української літературної мови / Г. В. Пашковська // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2010. – Вип. 11. – С. 118–122.
8. Пилипенко Є. Лексичні діалектизми в художній прозі І. Нечуя-Левицького / Є. Пилипенко // Мовознавчий вісник : Зб. наук. пр. / Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2010. – Вип. 11. – С. 101–105.
9. Статеева В. І. Нечуй-Левицький Іван Семенович / В. І. Статеева // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – с. 411.
10. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови / Ю. Шевельов. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2003. – 160 с.
11. Яворська Г. Генеза сучасних проблем нормалізації та кодифікації / Г. Яворська // Українська мова / За ред. С. Єрмоленко. – Ороле, 1999. – С. 201–221.

Одержано редакцією 20.01.2014 р.

Прийнято до публікації 27.01.2014 р.

Анотація. Лонская Л. Роль И. С. Нечуя-Левицкого в становлении лексических норм современного украинского литературного языка. В статье проанализирована роль И. С. Нечуя-Левицкого в становлении лексических норм современного украинского литера-

турного языка, в частности выявлены приоритетные принципы писателя на пути развития лексической системы украинского языка. Описаны варианты формы лексем, используемых писателем, и установлено, какие из них стали нормативными в литературном языке. Выделен ряд положений, подтверждающих ту важную роль, которую сыграл писатель в развитии лексической системы, доказывая ее самобытный характер, в частности употребление им украинских соответствий вместо иностранных слов (прежде всего российских), широкое использование семантических синонимов, употребление слова в свойственном ему смысле в определенном контексте, обогащение лексики словообразовательными средствами, разграничение значения слов при омонимии, большая словарная работа и использование фразеологизмов.

Ключевые слова: лексема, лексическая норма, лексический вариант, синоним, словоупотребление, украинский аналог.

Summary. Lonska L. The role of I. S. Nechuy-Levitsky in the formation of lexical norms of the Modern Ukrainian literary language. The article analyzes the role of I. S. Nechuy-Levitsky in the formation of lexical norms of Modern Ukrainian literary language, including manifested of the priority principles writer in the development of the lexical system of the Ukrainian language. We described of the variant forms of words used by writer, and was found out which of them become normative in the literary language. Author determined number of principle which certify of the important role played by the writer in the development of the lexical system and brought its national character, in particular the use of his Ukrainian counterparts instead of foreign words (mainly Russian), the extensive use of semantic synonyms, the use of the word in his usual meaning in the context, the enrich vocabulary by word-building means, the separation of the meaning of words in homonyms, the great vocabulary work and the use of the apt phrases.

Key words: the word, the lexical norm, the lexical variant, the synonym, word building, Ukrainian counterpart.